

Rechter, Getuige, Pleitbezorger, Tegenstander

Wie denkt morgen aan Elie Wiesel? Beter gezegd: wie herdenkt hem zondag? Want 'herdenken' en 'Wiesel', dat is zo ongeveer identiek aan elkaar. Daar kom ik zo op. Maar eerst de vraag nog scherper stellen. De vrome, chassidische Jood die Elie Wiesel was, zou zich eerder afvragen: *Zal Elisha, mijn zoon, op 2 juli 2017 tenminste 10 mannen bijeenbrengen om voor het eerst het kaddisj te zeggen?* Uit zijn Memoires wordt duidelijk dat Wiesel zelf vanaf zijn 16^e altijd op de sterfdag van zijn vader het kaddisjgebed ter nagedachtenis van Shloime Wiesel uitsprak. Waar hij op dat moment ook was, in de Sovjetunie, Cambodja, Israël. Zelfs na zijn installatie als hoofd van de Presidential Commission on Holocaust door president Jimmy Carter verzocht Wiesel, tot verrassing van zijn gastheer, om een privéruimte in het Witte Huis zodat hij die dag zijn vader in gebed kon herdenken. Dat verzoek werd ingewilligd...

De wereld zweeg, maar hij niet meer

Zo ernstig als dit artikel begint, zo was de aard van Wiesel. Alles in zijn leven lijkt loodzwaar samen te hangen met zijn ervaringen in Nazi-kampen. Die ene avond, 28 januari 1945, werd alles beslissend in zijn bestaan. Hij zag hoe zijn vader werd doodgeslagen door een SS-er. Naar eigen zeggen ervoer de zestienjarige Elie: *Hij reutelt en mijn lichaam wordt uiteengetrokken. Machteloos, door wroeging verpletterd 'weet' ik dat ik mijn leven lang er niet in zal slagen me te bevrijden van dit verpletterend schuldgevoel: mijn vader zucht, mijn vader kronkelt van de pijn, mijn vader is stervende en ik ben bij hem, maar niet dicht genoeg.* In de jaren daarna komen de vragen. *Hoe heb ik overleefd? Ziekelijk, schuchter, bangelijk, weinig initiatiefrijk als ik was, heb ik nooit iets gedaan om in leven te blijven. Heeft de wil om te getuigen – dus de noodzaak te overleven – me geholpen vol te houden? Heb ik het soms overleefd om het vergeten te bestrijden?* Langzaam overwint hij zijn schroom: *Tot in het midden van de jaren vijftig weigerde ik te praten. Tot het moment dat ik tegen mijzelf zei dat wij overlevenden de plicht hebben te spreken. Het schrijven begon en werd een obsessie.* Hij bedacht de term Holocaust, maar *er is eigenlijk geen woord om het onzegbare onder woorden te brengen.* En dan opeens, tijdens een boottocht van Frankrijk naar Brazilië, komt als een explosie naar buiten wat hij in kampen had ondergaan. Hij typt 862 bladzijden vol en geeft het manuscript de toepasselijke titel: *En de wereld*

zweeg. Helaas is er geen uitgever die er brood in ziet. Uiteindelijk lukt het Francois Mauriac, een beroemd schrijver, om het boek in 1958 gepubliceerd te krijgen, zij het onder een andere titel - *Nacht* - en aanzienlijk ingeperkt tot 178 bladzijden. Het boekje wordt gunstig ontvangen door de critici, want dat soort literatuur is nog niet in de mode. De sobere, kale stijl en het waarheidsgehalte worden geprezen, alleen de verkoopcijfers vallen tegen. Wiesel begrijpt het niet en blik later terug: *Ondanks overweldigend goede recensies verkocht het boek slecht. Het onderwerp vond men zwartgallig, niemand was erin geïnteresseerd.* De samenleving wenste decennialang niet geconfronteerd te worden met de verantwoordelijkheid voor de Grote Dood. Toch, schijnbaar onvermoebaar, ging Wiesel verder met schrijven, spreken en doceren. Immers: *Er mag niets worden uitgevlakt. Wij moeten de herinnering verdiepen en te boven komen in plaats van haar uit te wissen.* Bij de toekenning van de Nobelprijs omschreef hij zichzelf *...als iemand die is opgestaan uit het Koninkrijk van de Nacht.*

Gaandeweg wereldwijde betekenis

Wiesels aandacht en inzet betrof aanvankelijk het onrecht dat Joden was aangedaan, maar met de tijd werd zijn strijd universeler: vóór mensenrechten en tegen onrecht, fanatisme, haat. Bij brandhaarden in Rusland, Bosnië, Zuid Afrika, Chili, de Golfoorlog probeerde hij te bemiddelen. Als schrijver van bijna 60 boeken en toneelstukken deed hij constant een appèl. In het voorwoord van de nieuwe vertaling van *Nacht* uit 2006 licht hij toe wat hem ooit hiertoe bewoog. *Soms wordt me gevraagd of ik 'het antwoord op Auschwitz' heb. Ik antwoord niet alleen dat ik dat niet heb, maar ook dat ik niet weet of een tragedie van die omvang wel een antwoord hééft. Wat ik wel weet is dat in 'antwoord' een verantwoordelijkheid ligt.* Waarna hij aangeeft hoe hij dat persoonlijk invulde: *De getuige heeft zichzelf gedwongen te getuigen. Voor de jeugd van vandaag, voor de kinderen van morgen. Hij wil niet dat zijn verleden hun toekomst wordt.*

enkele belangrijke data

30 september 1928 geboren in Roemenië
16 mei 1944 op transport naar Auschwitz
28 januari 1945 vader sterft in Buchenwald
in 1958 publicatie van *Nacht*, zijn 1^e boek
2 april 1969 huwelijk met Marion
6 juni 1972 geboorte van Elisha
10 december 1986 Nobelprijs voor de Vrede
2 juli 2016 overleden in de Verenigde Staten

zelfbeschrijving

*ik ben ziekelijk verlegen
mijn migraineaanvallen
te kwetsbaar, overgevoelig
onverbeterlijke romanticus die ik ben*

Pleegt God contractbreuk?

Gisteravond heb ik in een droom mijn vader gezien. In de omvangrijke Memoires keren zinnestukjes als deze vaak terug. Elie hoort steeds houvast bij zijn vader te vinden, in herinneringen en dromen. Maar: *Mijn vader – ik kende hem niet. Niet echt. Het doet mij pijn het toe te geven, maar ik zou hem nog meer pijn doen als ik me er hardnekkig illusies over maakte.*

Nog gecompliceerder was zijn verhouding tot die andere, 'centrale figuur': God. Ondanks alles bleef Wiesel zoeken. *Nooit heb ik mijn geloof in God verloochend. Ik ben in verzet gekomen tegen zijn gerechtigheid, ik heb geprotesteerd tegen zijn zwijgen, soms zelfs tegen zijn afwezigheid, maar mijn woede kwam op binnen, niet buiten mijn geloof.*

De moed - vrijmoedigheid kun je even goed zeggen - die hij ruim 70 jaar heeft gehad om de vragen die steeds weer op kwamen aan de orde te stellen, lijkt me bovenmenselijk. Hoe heeft hij dit vol kunnen houden? De chaos aan geloofsvragen en -twijfel wordt verbeeld in 'God on trial'.

Het plot? In een barak in Auschwitz wacht een groep gevangenen in spanning af wat er gaat gebeuren na de zojuist uitgevoerde selectie door de keuringsarts. Vader en zoon Kuhn werden verschillende kanten opgestuurd. De frictie tussen de orthodox-vrome vader en zijn gesecculariseerde zoon roept ook de onrust tevoorschijn bij anderen. Zo ontstaat een debat, dat over gaat in een rechtszaak. De aanklacht luidt: Als God een verbond met zijn volk heeft gesloten, hoe kan Hij dan nu verstek laten gaan? Elk personage in de film belicht een ander facet. Zoals o.a.

- Baumgarten, ooit docent strafrecht, leider van het proces, is het meest objectief en komt tot zijn keus.
- Rabbijn Schmidt zet zich in als historicus en Thoradeskundige en ontwikkelt zich tot pleitbezorger.
- Kuhn jr. blijft onophoudelijk zijn kritische, eerlijke vragen stellen, want "ik heb er vele..."
- Moche, de goed gebekte, cynisch-angstige man probeert koste wat kost in leven te blijven.
- De ontroerend-oprechte Lieble, deelt toch het onmogelijk dilemma waar hij voor werd geplaatst.
- De 'Blockälteste' etaleert ronduit zijn eigenbelang maar laat toch nog even iets medemenselijks zien.

Ik kan de geschakeerdheid aan zienswijzen hier slechts aanstippen, maar ben er zeer van onder de indruk. In deze film vind je terug wat Wiesel ooit concludeerde na zijn ontmoeting in Brooklyn met een rabbi, die hij hoog waardeerde. Elie Wiesel vroeg hem: *'Hoe kun je na Auschwitz in God geloven?'*

En hij antwoordde meteen: 'Hoe kun je na Auschwitz niet in God geloven?' In eerste instantie leek het antwoord me gefundeerd. Hoe kun je je niet tot de hemel wenden als alles – beschaving, cultuur, ontwikkeling, humanisme – is mislukt? En daarna hervatte ik mezelf: 'Als uw woorden een vraag zijn, aanvaard ik die graag; als ze als een antwoord zijn bedoeld, wijs ik het af.'

Als een moderne Job

'En Job stierf oud en van het leven verzadigd.' (Job 42 vers 17). Zou dat laatste ook van Elie Wiesel gezegd kunnen worden? Ik weet het niet. Er zijn nogal wat parallellen tussen de beide mannen. Job, die op een gegeven moment niet langer kon zwijgen en naar buiten spatte met zijn emoties en zijn vragen. Job, die zich niet in liet pakken door de ongetwijfeld goed bedoelde, maar steeds de plank misslaande betogen van zijn vrienden. Job, die zocht naar de Persoon van God en houvast probeerde te vinden in een veelheid van aanduidingen, zoals in deze 15 namen.

Wiesel streed levenslang. Bij het ontvangen van de Nobelprijs verwoordde hij hoe hij steeds met zichzelf als 16-jarige in gesprek was gebleven: *En ik vertel hem dat ik mijn best heb gedaan. Dat ik mijn best heb gedaan om de herinnering levend te houden, dat ik mijn best heb gedaan om te strijden tegen degenen die zouden vergeten. Want als we vergeten zijn we schuldig, zijn we medeplichtig.*

Dat was in 1986. Jaren later maakt Wiesel de balans weer op: *Van alle kanten zeggen mensen tegen mij dat ik moet stoppen me van het verleden afkeren, op de toekomst in te zetten nu ik het verleden heb onderzocht. Het is genoeg, zeggen ze mij. Je hebt voldoende gedaan, laten anderen je afflossen. Je hebt recht op rust.*

Zeg eens, vader, moet ik naar hen luisteren?

- Job 1:6
- Job 4:17
- Job 5:17
- Job 6:10
- Job 7:20
- Job 9:15
- Job 16:9
- Job 16:9
- Job 16:19
- Job 19:25
- Job 31:15
- Job 34:17
- Job 34:17
- Job 34:20
- Job 37:16

- HERE
- Maker
- Almachtige
- Heilige
- Bewaker der mensen
- Rechter
- Tegenstander
- Getuige
- Pleitbezorger
- Losser
- Eenzelfde
- Rechtvaardige
- Geweldige
- Machtige
- Volmaakte in kennis